

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФАКУЛТЕТ: ФИЛОЗОФСКИ

ИЗВЈЕШТАЈ

о оцјени подобности теме и кандидата за израду докторске тезе

ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

На основу члана 71. Закона о високом образовању (Сл. Гласник РС бр. 73/10, 104/11, 84/12, 108/13 и 44/15), Наставно-научно вијеће Филозофског факултета у Бањој Луци на сједници одржаној 12.05.2016. године донијело је рјешење број 07/3.982-7/16 и именовало комисију за оцјену подобности теме и кандидата за израду докторске дисертације под насловом: **Докази постојања Бога у средњовјековној философији религије**, кандидата **мр Олега Солдата**, у сљедећем саставу:

1. Проф. др Драго Ђурић, редовни професор у Београду, уже научна области *Филозофија религије* – председник;
2. Проф. др Миодраг Живановић, редовни професор у Бањој Луци, уже научна област, *Онтологија* – члан;
3. Проф. др Зоран Арсовић, редовни професор у Бањој Луци, уже научна област *Историја филозофије* – члан.

1. БИОГРАФСКИ ПОДАЦИ, НАУЧНА И СТРУЧНА ДЈЕЛАТНОСТ КАНДИДАТА

Мр Олег Солдат рођен је 03.05.1978. године у Новом Граду. Основну школу и Гимназију је завршио у Бањој Луци. Студиј филозофије завршио је у Београду, а магистарске студије на филозофији окончао је у Бањој Луци, гдје је стекао научни степен магистра филозофских наука одбраном магистарске теме под насловом: **Августина филозофија историје**, 2011. године. **2010/2011.** године завршио је једногодишњи мастер студиј из средњовјековне историје на Централноевропском Универзитету, одбранивши мастер рад под насловом **Рецепција учења о молитви Исаак Сирина код Никона Јерусалимца**.

Своју професионалну дјелатност кандидат је започео 2006. године као професор филозофије у Бањалучкој Гимназији, гдје од идуће, 2007. године предаје Теорију

знања и филозофију, на гимназијском одсеку **Међународна бакалауреат диплома**, на енглеском језику. На Филозофском факултету Универзитета у Бањој Луци као асистент почиње да ради на предмету Историја филозофије 1 и Филозофија историје. Напредовао је у звање вишег асистента у којем се и тренутно налази. До сада је асистирао на следећим предметима: Руска филозофија, Византијска филозофија, Историја филозофије 1, филозофија историје, Политичка антропологија. Основна подручја кандидатовог интересовања су морална и источна филозофија. Користи се са више језика: енглески, руски, њемачки, француски, новогрчки, старогрчки, латински, италијански, старословенски, црквенословенски, бугарски.

Објављени научни радови

1. “Од католичког до католичанског: инфернални смисао западне културе”, **Теологија у јавној сфери**, Зборник радова првог годишњег скупа, Требиње, 2015. (ISBN 978-99938-719-3-4)
2. „Обнова црквености код Срба и амбивалентности историјског органицизма“, **Традиција и идентитет**, Друштво чланова Матице Српске у Бањој Луци, Слободан Наградић, Бања Лука, 2014, 205-227. ISBN 978-99955-730-9-6

Објављени стручни радови

1. „Енглеска као митолошка земља: пропедутика у читање Толкиновог *Хобита*“, **Смисао**, Часопис одјељења за друштвене науке Матице Српске, друштва чланова у Црној Гори, бр. 2, 2013, 191-200. ISSN 1800-962X= Смисао
2. „Толкин као веза с прошлости“, **Смисао**, бр. 3, 2013, 183-193. ISSN 1800-962X=Смисао
3. „Разапети Западњак: *long duree* поглед на западну кризу“, **Политена**, Научни часопис Филозофског факултета политичких наука у Бањој Луци за друштвена питања, година III, бр. 6, новембар 2013, 223-233. ISSN 2232-9641
5. „Проблем култа личности у свјетлу теорије монархије“, **Политена**, год. IV, бр. 7, јул 2014, 195-205. ISSN 2232-9641

2. ЗНАЧАЈ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ИСТРАЖИВАЊА

2.1. Значај теме истраживања

На основу понуђених материјала може се рећи да је значај предвиђене докторске дисертације, чији радни наслов гласи „Докази постојања Бога у средњовековној филозофији религије“ – вишеструк.

Може се слободно рећи да, како проблемски, тако и методолошки, ова дисертација пробија пут до централног теоријског подручја у средњовековној филозофији, оног подручја које је до сада, на жалост, остало неуцртано и необрађено. Овдје ће се у неколико речи рашчланити анатомија тога постигнућа – а у сврху објашњења значаја теме истраживања.

Прво, подручје које је захваћено предвиђеном дисертацијом с једне стране гравитира ка начелним проблемима и методи писања историје средњовековне филозофије, док се с друге стране оно јасно дотиче евидентних потешкоћа саме филозофије религије, нарочито у сложено средњовековно раздобље. Што се првог случаја тиче, методологија историје средњовековне филозофије је, како је и сам кандидат нагласио у нацрту дисертације, запала у својеврсну инерцију. Мада су велика имена попут Жилсона и Татакиса прокрчила пут за истраживање једне области која је такорећи вековима трпела стигму антифилозофскога и клерикалнога, ипак су развоји у науци друге половине двадесетог и почетка двадесетпрвог века донела собом потпуно нове оквири у којима ваља трагати за синтезама кад је реч о средњем веку. То особито важи за ону област коју називамо филозофија религије, и за ону њену подобласт која третира феномен филозофских доказа за постојање Бога. Док је прво обилежје постмодерног времена, друго је извесно – типична интелектуална школа управо средњег века, ка које се кандидат запутио, нарочито у његовом компаративистичком модалитету. Деценијама академска јавност црпи надахнуће из проседеа који успоставља Етјен Жилсон, нарочито својом анализом томистичког корпуса, али одатле произилази и потешкоћа да се сав контингент евиденционистичке мисли западнога средњовековља хтео-нехтео базира на овом корпусу. О источном, тј. ортодоксном наслеђу не може чак ни да се говори, пошто, како кандидат објашњава, тамо један Аквински добија публику тек у 13. веку. То свакако ствара базични проблем, будући да се и они мислиоци који су били пре Аквинскога, а нарочито они који су дошли након њега, не могу нужно пронаћи у оквирима евиденционизма које је флагрантно поставио католички светитељ. О томе опет да оквири какав је томистички не могу имати супстанцијалне везе са византијском мишљу нема потребе ни да се говори, нарочито кад се сагледа ракурс који кандидат Солдат поставља, а то је – да култура доказивања Бога у Византији заправо и не постоји, барем не на филозофски начин, какав познајемо са запада. Управо из ове противречности, и из ове неповољне позиције у коју мисао запада онда када слиједи само јавну општепознату путању западне мисли, кандидат настоји да пронађе нови пут, и то чини следећи недавно трасиране путање семиотичара Дилија. Такав један пут, кандидат демонстрира у дисертацији, може да се пронађе једино у компаратистици. Кандидат је, наиме осетио да ни сав потоњи средњовековни интелектуални развој који допире до Виљема Окамскога, са

латентним сцијентизмом садржаним у номиналистичком опису стварности код овог писца – који имплицира Бејкона, па и озбиљан доцнији антитеистички сцијентизам - није у стању да понуди потребну дистанцу да се сазда један поуздан херменеутички оквир за анатомију доказа постојања Бога. Та дистанца је пронађена, сматра кандидат, у византијској мисли. Тиме се међутим не исцрпљује значај овог чворног теоретског ареала који је кандидат понудио. Јер он уводи у истраживање оне категорије које ће бити потребне да се осветли ово до сада непознато теоретско место, а то су у великој мери ванфилозофске (у стандардном смислу), ванрационалне, па чак и ванвербалне категорије, попут миљеа, хабитуса, архитектуре, итд.

Тиме се долази до другог важног аспекта који открива значај предложенога истраживања. Наиме, византијска мисао је, како је то веома добро познато, од изузетног значаја управо за српске просторе, али је та мисао деценијама била скрајнута и непозната из разлога које овде нема потребе детаљније да образлажемо. Оно што је битно је да је кандидат из миленијумске каријере ове интелектуалне традиције, успио да извуче на светлост дана оне токове који се релевантно могу да компарирају са оним токовим западне мисли које творе тако да кажемо главни њен ток. Ту сада до изражаја долази цели низ мањих али исто тако битних, аспеката овог истраживања, који се чине високо оригинални. На пример, до сада није покушано озбиљније повезати културу доказа постојања Бога са оним аспектима које кандидат издваја: предхришћанска онтологија, са теоријом и праксом православне иконе, и вербалних модалитета који служе за конструкцију ма које филозофске мисли. У овом евидентно лежи потенцијал да се настави тамо где је помало летаргично византијска филозофија остављена довршетком Татакисовог дела. Не треба пропустити рећи да се ту потенцијално крије могућност латерарног развоја данашње мисли која третира проблеме филозофије религије. Јер, доминантна матрица ове дисциплине, мада аналитичке провенијенције, помало запада у неповољну позицију унутар свога, рекли бимо, неравноправног дијалога са суперефикасним академским структурама данашње теоретске физике и еволутивне биологије – да поменемо само ове. Овим дубоко хуманистичким ракурсом кандидата, који иде толико далеко да у цеповима деветог, десетог, и једанаестог века, са последичним развојем ка позној схоластици и византијском паламизму, проналази корене савремених филозофских проблема, нуди се прилика за једну нову аутентизацију филозофије која се, барем кад су у питању средњовековна разматрања, могу показати и као савремена аутономизација или ослобођење филозофије.

Све укупно узето, евидентно је да предложено истраживање дотиче једну област која јесте релевантна, вредна пажње и оригинална.

2.2. Преглед претходних истраживања

Готово сва литература која се бави проблемом доказа Божијег постојања има једну заједничку особину, а то је да том проблему прилази садржински, а не формално. То значи да је до сада сва литература углавном овом проблему прилазила

тако да се испитивао садржај тврђења тих доказа, а не њихова формална и структурална анатомика и комбинаторика, што је довело до парцијалних тумачења, и што је онемогућило сједињавање ресурса. То је довело и до тога да се докази Божијег постојања посматрају искључиво кроз полемички план. Хипотезе које кандидат поставља у дисертацији би требало заправо да цели разговор о вредности доказа Божијег постојања, како су формулисани у класично средњовековно доба, изведу из ове нерјешиве ситуације.

То се, како кандидат објашњава у пријави, може урадити ако се следе нека правила компаративистичке херменеутике, у овом случају оне која компарира схоластичке и византијске писце. То значи да је потребно интерпретацијски спојити оне кракове средњовековне религиозне философије који се до сада никада нису спајали у тумачењима. Таква мера одређује и литературу која ће се корисити. У том смислу, за потребе доказивања хипотеза дисертације, користи се најрелевантнија и најновија литература. Основни циљ је – извући област доказа из садржинске миопије и осветлити их из другог угла, како кандидат пише – као вербалне протокле који се могу посматрати као аутономни чин екфразе *sui generis*.

a1) основна литература на српском језику

1. Владан Перишић, *И вера и разум*, Београд, 2010.
2. Григорије Палама, *Полемичка слова (4-7)*, Нови Сад, 2014.
3. Григорије Палама, *Полемичка слова (1-3)*, Нови Сад, 2014.
4. Григорије Палама, *Списи из сужањства, Слова против Григораса*, Нови Сад, 2014.
5. Григорије Палама, *Слова у одбрану светих исихаста*, Нови Сад, 2014.
6. Тома Аквински, *Сума против погана*, I-II, Загреб, 1993.
7. Ђурић, Драго, *Вечност света у антици и раном средњем веку*, Београд, 2015.
8. Ђурић, Драго, *Постојање Бога: филозофски проблеми класичног монотеизма*, Београд, 2011.

a) Аурелије Августин

У деловима који се ослањају на битна тумачења Августиновог дјела, користи се скорашње и оригинално читање августиновске проблематике из пера Брајана Стока (Brian Stock), у виду његове тетралогije о истом мислиоцу.

1. Stock, Brian, *The Integrated Self: Augustine, the Bible, and Ancient Thought*, University of Pennsylvania Press, 2010.
2. Stock, Brian, *Augustine the Reader: Meditation, Self-Knowledge, and the Ethics of Interpretation*, Cambridge and London, Harvard University Press, 1996.
3. Stock, Brian, *After Augustine: The Meditative Reader and the Text*, University of Pennsylvania Press, 1996.

4. Stock, Brian, *Augustine's Inner Dialogue: The Philosophical Soliloquy in Late Antiquity*, Cambridge University Press, 2010.
5. Н - X. Arquilliere, *L'Augustinisme Politique: Essai Sur la Formation des Theories Politique du Moyen Age*, Vrin, 2006.

б) Тома Аквински

Што се тиче Томе Аквинског, литература је огромна, али се за потребе дисертације усело свести на оно скорашње и за тезу најбитније.

1. Kenny, Anthony, *The Five Ways: St. Thomas Aquinas Proofs of Gods Existence*, London: Routledge, 1969.
2. Feser, Edward, *Aquinas*, Oxford, 2009.
3. Kerr, Ferguson, *After Aquinas: Versions of Thomism*, Oxfrrod, 2002.
4. John Milbank and Catherine Pickstock, *Truth in Aquinas*, Routledge, 2002.
5. William L. Rowe, *Philosophy of Religion: An Introduction*, Belmont, 2007.

в) општа литература о доказима

1) Levering, Matthew, *Proofs of God: Classical Arguments from Tertullian to Barth*, Baker Academic, 2016.

2) Ђурић, Драго, *Вечност света у антици и раном средњем веку*, Београд, 2015.

3) Ђурић, Драго, *Постојање Бога: филозофски проблеми класичног монотеизма*, Београд, 2011.

г) општи нови прегледи схоластичке мисли

У овој секцији се кандидат ослања на нова и оригинална тумачења Џона Дилија (John Deely). Из семиналне Дилијеве велике студије из 2001.год, која је доле наведена, произилазе и новији његови списи који су, како се показало, посвећени искључиво средњовјековним проблемима филозофије, а у том смислу секције које се односе на проблеме доказа Божијег постојања су од великог значаја.

- 1) Deely, John, *Four Ages of Understanding: The First Postmodern Survey of History of Philosophy From Ancient Times to the Turn of Twenty-First Century*, University of Toronto Press, 2001.
- 2) Deely, John, *Medieval Philosophy Redefined: The Development of Cenoscopic Science, AD354 to 1644 (From the Birth of Augustine to the Death of Poinsot)*, University of Scranton, 2010.
- 3) Deely, John, *Purely Objective Reality*, De Gruyter Mouton, 2011.
- 4) Pickstock, Catherine, *After Writing: Liturgical Consummation of Philosophy*, Wiley-Blackwell, 1997.

д) проблем иконе

Проблем иконе фигурише у дисертацији као један од најважнијих. И ту је, као и

за претходне секције, литература преобилна, те је требало ради селекције применити као и горе мјерила која кореспондирају са централним хипотезама рада. Тако, када се стандардна литература о икони проломи кроз призму тих хипотеза, добије се одговарајући списак са којег би главне јединице биле сљедеће:

- 1) Marie-Jose, Mondzain, *Image, Icon, Economy: the Byzantine Origins of Contemporary Imaginary*, Stanford University Press, 2004.
- 2) Thomas, F.X. Noble, *Images, Iconoclasm and Carolingians*, University of Pennsylvania Press, 2013.
- 3) Maguire, Henry, *Nectar and Illusion: Nature and Art in Byzantine Literature*, Oxford University Press, 2016.
- 4) Brubaker, Leslie, *Vision and Meaning in Ninth Century Byzantium*, Cambridge, 2008.

ђ) *Каролинзи и радни средњи вијек*

- 1) McKitterick, Rosamund, *Charlemagne: The Formation of European Identity*, Cambridge, 2008.
- 2) McKitterick, Rosamund, *History and Memory in the Carolingian World*, Cambridge, 2004.
- 3) Ann Freeman, "Theodulf of Orleans and the Libri Carolini", *Speculum*, Vol. 32, No. 4 (Oct., 1957), pp. 663-705.
- 4) Ann Freeman, "Carolingian Orthodoxy and the fate of Libri Carolini", *Viator* 16 (1985): 65-108.

е) *проблем „екфразе“*

- 1) Liz James, *Light and Color in Byzantine Art*, Oxford, 1996.
- 2) Ruth Webb, *Ekhrapsis, Imagination and Persuasion in Ancient Rhetorical Practice*, Routledge, 2016.
- 3) Emilie Bilman, *Modern Ekphrasis*, Peter Lang AG, 2013.
- 4) Murray Krieger, *Ekphrasis: Illusion of the Natural Sign*, John Hopkins University Press, 1992.

ж) *“Thoma Byzantinus”*

Тумачење могућих веза између Аквинског и византијских мислилаца његове епохе, као и важно питање рецепције и перцепције Томиних текстова у јелинским преводима у Византији, предмет је обимних истраживања која се у наше вријеме спроводе. Из материјала који о тој важној ствари још нису публиковани издвајамо најважнији, и за дисертацију најбитнији текст.

- 1) Demetracopoulos, J.A. "The Influence of Thomas Aquinas on Late Byzantine Philosophical and Theological Thought: À propos of the Thomas de Aquino

з) *везе између архитектуре и философије*

Заснивачки текст анализе између готичке архитектуре и естетике, и схоластичке мисли, нарочито томистичке су текстови Ервина Панофског. Датумски застарјели, они су ипак незаобилазни.

- 1) Erwin Panofsky, *Gothic Architecture and Scholasticism: An Inquiry into the analogy of the Arts, Philosophy, and religion in the Middle Ages*, New American Library, 1985.

Панофскијева књига о Зигеру Брабантском је такође од великог значаја за дисертацију, с обзиром да се цијело подпоглавље дисертације посвећује овом француском пиониру у готици и схоластици.

- 2) Erwin Panofsky, *Abbot Suger on the Abbey Church of St. Denis*, Princeton, 1979.

- 3) Gunter Bandman, *Early Medieval Architecture as Bearer of Meaning*, Columbia University Press, 2003.

- 4) Michal Kobialka, *Medieval Practices of Space*, Univ. of Minnesota Press, 2000.

и) *особености византијског простора*

- 1) Otto Demus, *Byzantine Mosaic Decoration: Aspects of Monumental Art in Byzantium*, Aristides Karatzas, 2016. Reprint.

- 2) Clemena Antonova *Space, Time and the Presence in the Icon: Seeing the World With the Eyes of God*, Routledge, 2009.

- 3) Ernst Kitzinger, *Byzantine Art in the Making*, Harvard, 1995.

- 4) Стаматис Склирис, *Рембрант и византијска икона*, на сајту: <http://www.nesusvet.narod.ru/ico/books/skliris2/> (приступило 06.12.2016)

ј) *философија руске религиозне ренесансе*

Раздио о православној мисли, који би се могао повезати са рецентнијим руски доприносима религиозној мисли с почетка 20.вијека је од великог значаја. Литература је обимна, али овдје се издваја капитална и сасвим недавно изашла студију, коју је кандидат консултовао, а која сумира место, контекст и улогу највећег од руских мислилаца овог периода, Георгија Флоровског.

- 1) Paul L. Gavriljuk, *George Florovsky and Russian Religious Renaissance*, Oxford, 2015.

л) *онтолошки доказ*

- 1) John Hick and Arthur McGill, *The Many-Faced Argument: Studies on Ontological Argument for the Existence of God*, Wipf and Stock Pub, 2009.

2) Graham Oppy, *Ontological Arguments and Beliefs in God*, Cambridge University Press, 2009.

љ) концепција византијске философије

Ово је вероватно најважнија секција у списку истраживања, и једна од ретких секција у којој се у последње вријеме десио истински помак. Ријеч је о томе, како је већ речено у појашњењу теме код кандидата, да је Татакисов стандардни преглед (Василије Татакис: *Историја византијске филозофије*, Никшић, 1996.) сувише дуго доминирао интерпретативним простором у овој области. Може се рећи да то ио случај само благодарећи врлинама овог уџбеника, већ и захваљујући управо инхерентним нејасноћама овог подручја. Парафразирајући чувени Волтеров диктум, могло би се рећи да у овој области није јасно ни то да ли је посриједи „византијска“, као ни да ли се заиста ради о „философији“. Премда овдје нема толико оригиналних искорака као што је Дилијев покушај са схоластиком (John Deely: *Four Ages of Understanding, op.cit.*), можемо ипак издвојити сљедећа истраживања на којима битно почивају хипотезе ове дисертације.

- 1) Katerina Ierodiakonou ed., *Byzantine Philosophy and Its Ancient Sources*, Clarendon Press Oxford, 2002.
- 2) Filip Ivanović, «Byzantine Philosophy and its Historiography» у *Byzantinoslavica Revue internationale des Etudes Byzantines internationale des Etudes Byzantines*, issue: 12/ 2010, pages: 369-380
- 3) Michele Trizio, “Byzantine philosophy as a contemporary historiographical project” у *Recherches de Theologie et Philosophie Medievales*, 74(1), 247-294, 2007.
- 4) Василије Татакис, *Историја византијске филозофије*, Никшић, 1996.

м) философија религије, наука и екологија

Секција која се тиче савремене науке и екологије је данас ипак најактуелнија. Главнина актуелности доказа Божијег постојања тиче се америчке академије и енглеског језичког подручја, што се видно одражава и на овај списак истраживања. Издвајамо овдје само неке релевантније студије које се користе у дисертацији. Главнина истраживања америчке философије религије има аналитичку провенијенцију, што се структурално одражава на теме доказа.

- 1) Ilia Delio, *Unbearable Wholeness of Being: God, Evolution and Power of Love*, Orbis, 2013.
- 3) David Fergusson, *Faith and Its Critics: Conversation*, Oxford, 2010.
- 4) William Desmond, *God and the Between*, Oxford, 2008.
- 5) Roger Scruton, *The Face of God*, London, 2012.
- 6) Julian Baginni, *Atheism: Very Short Introduction*, Oxford, 2003.
- 7) Denys Turner, *Faith Reason and the Existence of God*, Cmbridge 2004.

н) политика философије религије

1) Peter Brown, *Through the Eye of the Needle: Wealth and Fall of Rome and the Making of the Christianity in the West, 350-550 AD*, Princeton, 2014.

2) Giorgio Agamben, *The Highest Poverty: Monastic Rules and Highest Form-of-Life*, Stanford, 2013.

3) Giorgio Agamben, *The Kingdom and the Glory: For a Theological Genealogy of Government and Economy*, Stanford, 2011.

3) Slavoj Žižek and John Milbank, *The Monstrosity of Christ: Paradox or Dialectic?* MIT Press, 2011.

4) Slavoj Žižek, *God in Pain: Inversions of Apocalypse, Seven Stories*

5) Remi Brague, *On the God of the Christians (And on One or Two Others)*, South Bend, 2013.

Кандидат је предвидео да докаже своје основне хипотезе у пет корака, тј. поделио је предвиђено истраживање на пет делова, или поглавља.

У **Уводном разматрању**, тј. првом поглављу кандидат планира да постави тематско-проблемски оквир филозофије религије, унутар којег ће се одвијати истраживање. То је неопходно због тог што је област филозофије религије веома широка, па кандидат намерава да одреди теоретски простор који унутар те области заузима епистемологија доказа постојања Бога, а понаособ њихова веза за аналогним материјалима из византијске мисли.

У **другом поглаву**, под насловом „Антифона мисао: конфигурације средњовјековних доказа за постојање Бога“, кандидат даје сва четири модалитета која докази по његовом мишљењу могу да заузму у контексту средњовјековне монотеистичке рационалистичке филозофије запада и Византије. Овим поглављем се, дакле, отвара проблемски историјат који је кандидат ставио пред себе као изазов. То су четири модалитета: а) византијски априоризам, б) византијски апостериоризам, в) западни априоризам, и г) западни апостериоризам.

Кроз ова четири модалитета кандидат испитује *све могуће* позиције које разум и вера могу да заузму један у односу на другог, уз претпоставку њиховог односа према вањском свету, или природи. Тако, априоризам подразумева исхођење из становишта вере, држање које веру никад не доводи у питање и које консеквентно онда настоји да природу, разум, и филозофију искористи као помоћ верском тексту. Важи такође и обрнута ситуација, позиција *апостериоризма*. Ова позиција подразумева својеврсну хетерономију и хетерогеност верског искуства, која у мањој или већој мери овиси о неком спољашњем фактору, те је то позиција где се захтева одређена евиденција. Одмах упада у очи чињеница да у Византији грубо говорећи доминира априоризам, или *фидеистичка* позиција како је назива кандидат, док на западу – доминира апостериорна натуралистичка позиција. Још прецизније речено, кандидат ће да јукстапозира компаративистичком методом обе традиције и да докаже да су оне у великој мери инверзне. Цела ситуација се додатно компликује

оригиналном иновацијом – поступком који кандидат уводи на овом месту, а то је проблематизовање нечега што се вековима у Византији сматрало за непроблематично, а то је управо статус *апостериорног*, тј. света, космоса. То је важно јер је свет-космос, омиљен топос старогрчке спекулације, па овде имамо прилику да видимо како се тај иманентистички модул пролонгира у легитимном наследнику Грчке, у Византији. Видећео да је статус света тамо веома другачији, што има радикалне последице по филозофију. Ако се вера подразумева код Византинаца, какву могућу улогу онда може да игра свет у тумачењима која се дају код византијских аутора, и – какво светло апостериорна вера баца на космос? Овде кандидат вешто открива позиције које ће касније у раду да играју суштинску улогу, када буде помињао круг Михајла Псела, за кога ће се током рада појаснити да представља парадигму византијског филозофа. Ово питање постаје тим више релевантно што, како је добро познато, од 15. Века интелектуалне позиције запада све више гравитирају натурализму, рационалности и сцијентизму, те се слободно може рећи да модерно доба даје конвексију два најрелевантнија погледа на космос, византијског и модерног западног.

Након што су оцртане све релевантне конфигурације светоназора, кандидат прелази на два централна поглавља рада, **на треће, и четврто поглавље.**

Треће поглавље даје кандидатову анализу Византијиног одбацивања културе доказа, под насловом „Византијска логофобија, сужена екфраза и немогућност доказа“. Како се већ види из самог наслова, кандидат уводи једну категорију из теорије реторике, јер ће се основна маса доказног маневра како у овом, тако у идућем, четвртом, доказу, бавити категоријом језика. То је више него разумљиво с обзиром да могућност или немогућност филозофског доказа за постојање Бога овиси о изражајним могућностима језика, али и о његовим филозофским предилексијама и претпоставкама. Кандидат даље разлаже и развија ово треће поглавље низом подпроблемских, а не пуких историјско-нараторолошких, интервенција. Кандидат полази од елементарне претпоставке да у корпусу главних византијских мисаоних токова није могуће убицирати култ или културу доказа за постојање Бога, што значи да византијска мисао негира могућност оног језика који би могао да опише главне постулате Божијег постојање у себи самом. Кандидат детаљном анализом узводи ово неповерење према могућностима тоталног описа-екфразе, ка Платоновом дијалогу „Федар“ који је у последњим деценијама управо у жижи највеће филозофске расправе, нпр. Дерида-Фуко. Ово је веома оригиналана и актуелан захват кандидата, нарочито кад се узме у обзир да он продужава класичну анализу категорије „екфразе“ и упућује је ка њеним филозофским импликацијама, за шта сматрамо да је веома оправдана иновација. Кандидат проблемски започиње анализу отварањем мисли Дионисија Аеропагите, чије учење о симболу постепено доводи до теоретско-филозофског проблема иконе, централног за кандидатову тезу. Основно питање на које кандидат овде покушава да понуди одговор је: како присуство иконе конфигурише филозофски језик? На више начина то постаје централно повезано питање у компаративистичком маневру, с обзиром да ће исти аутор, само у различитој интерпретацији (Дионисије А.) на западу постати инспирацију за

дивергентну варијанту онтологије-деонтологију. Икона, њена теорија-филозофија, али исто тако њена пракса, по кандидатовом нацрту, гради две најважније ствари за овај проблем: омогућује византијски апостериоризам Пселова круга, који су најближи пандан схоластичкој теорији, док с друге стране омогућује главни лакмус тест, амбијентални доказ постојања Бога кроз полутаму византијског храма који представља инкарнацију апофатичког метода на истоку. Овај маневар кандидат Солдат симетрично примењује и понавља аналитички на поглављу које третира западни случај.

Четврто поглавље примењује исти ретро-реконструктивни метод на мисао запада. Под насловом „Западни вербоцентризам, пуна екфраза и тријумф доказа“ кандидат прати и илуструје постепено рађање западног рационализма какав знамо. Одмах се уочава да је повезница између ова два главна поглавља, трећег и четвртог-појам екфразе. Други пандан, овај пут приближно хронолошки, византијском, овде је Тома Аквински. Он је размеђа интелектуалне ситуације на западу, те кандидат прати алтернативе путеве развоја мисли који воде до Томе, и након њега. Он је уједно најцелоснији представник културе доказа, који преузима добро формиран случај у виду онтолошког доказа за постојање Бога, који Аквински преузима од Анзелма Кентерберijsког. Пост-томистички развој постепено омогућује конфигурисање мисли које води до барокних варијанти доказа код Лајбница, потом до скептичних Хума и пијетистичко-протестантских Канта, те је евидентно кандидат овде успио да понуди релевантност ере о којој је реч – 13. век. Вероватно централан кластер овог поглавља, а можда и целе дисертације је други део овог поглавља, које анализује како је дошло до тога да се на западу развије оно што кандидат назива „пуна екфраза“. Тојест, како се дошло до поверења у безграничне доказно-описне могућности језика на западу?

Кандидат се овде спушта у најмрачнији сектор деветог века, где уверљиво илуструје како је укидањем иконе у ери каролинских мислилаца, откочена кочница која је држала деонтолошке и центрифугалне тенденције на окупу, услед чега долази до постепене „иманентизације“. С тим је у вези централна нит која се провлачи како кроз ово, тако и кроз претходно, **треће** поглавље, а то је судар не-хришћанске, или пред-хришћанске онтологије, са једном заувек формираном битијном структуром хришћанског монотеизма. Кандидат даје цели низ оригиналних аргумената и резонавања на овом месту, попут веома релевантне анализе онога што он назива „старохеленски онтолошки коридор“, тојест пробој нехришћанских и немонотеистичких битијних схватања правцем Аристотел-Плотин-Августин-Ерјугена. Тај коридор пропушта есенцијализам у монотеистички корпус, а то је учење о апсолутној превази бића-постојања над личношћу. И Аквински плаћа цех овом есенцијализму, који је заправо заједнички католицизму, онолико колико одсуствује из православних учења, где је превала личности и личног контакта-опита. Са продирањем есенцијалистичких учења у ткиво западног хришћанског крила, долази до невероватних бифуркација, али и сметњи, на плану катафатизације филозофске речи: она сада непобитно постаје доминантни господар епистемолошког простора. Због тог долази до ендемичног развоја мисли на западу која би се свугде

на другом месту, византијском, јеврејском или арапском, учинила не само хетеродоксна, већ и баснословна. Ово поглавље нуди пандан византијском лакмус-доказу путем атмосферске миље-епистемологије, овај пут на случају готске катедрале. Кандидат прати рецепцију учења поменутог Дионисија Аеропагита код творца готске катедрале Сигера од Брабанта; та катедрала није само културни феномен од највећег значаја, већ она постаје главни индикатор основне схоластичке методе *clarificatio et manifestation*, коју ће кроз Аквинског и друге, кандидат да компарира наравно са апофатским методом византијске мисли. Тиме се заокружује главни интерпретативни круг, и кандидат довршава своју анализу начина на које оба хришћанско-европска крила стварају своје филозофије. Из масе евиденције ниче могуће ново оцртавање томистичких доказа као могуће спојнице између схоластичке и византијске мисли, што нас доводи до петог поглавља.

Преостаје да кандидат у **петом** поглављу изведе закључке из претходно изнесеног материјала. Наслов поглавља, „Thoma Byzantinus и два апостериоризма“ указује на инклинацију кандидата да трасира посљедујући интелектуални развој као легитиман очекиван развој апостериорне мисли, али с том разликом и неочекиваним елементом, што се у сцијентистичком апостериоризму запада сада проналази простор за могуће усаглашавање са оним што је остало од византијског наслеђа. То се конкретно одиграва помоћу историјске победе апостериоризма, на западу над дедуктивизмом претходних епоха, а на истоку – у донекле теже схватљивој варијанти – преко синергијске мисли „неопатристичке синтезе“. Захваљујући сада овој заједничкој тековини и основи између два пола, могуће је, кандидат закључује трасирати нове херменеутичке правце и за филозофију.

2.3. Радна хипотеза са циљем истраживања

Из свега већ реченог очито је да, прво, барем централна хипотеза треба да се позабави проблемом интелектуалних импликација филозофије иконе, и друго, да ће нужно постојати неколико споредних хипотеза, тј. неколико организујућих нивоа хипотеза. У складу с тим, кандидат износи своју главну хипотезу која гласи:

„Неконгруентност између византијске и схоластичке мисли, кад је у питању толеранција на филозофску категорију доказа Божијег постојања, *има везе са филозофским утицајима есенцијализма кроз историју* – тј. са неортодоксним усвајањима старохеленских употреба онтологије у монотеистичкој мисли хришћанства.“

Други ниво хипотетичког оквира залази у непознати терен јер испитује начине како се остварује такво сучељавање ван-канонских нормирања онтологије, са званичном варијантом хришћанске монотеистичке онтологије. Ово сучељавање се одвија на другом симболичком плану од оног који се тиче експлоатисања доказа Божијег постојања, или ма којег стандардног облика средњовјековне космологије – *на плану визуелног симбола, или иконе*. Ова друга, и централна хипотеза рада гласи: *коридор којим се есенцијализам инфилтрира у корпус класичне монотеистичке мисли на вањезички начин подразумева ликвидирање филозофије и праксе иконе – кад је у*

питању Запад, а кад је ријеч о Византији – подразумијева управо афирмацију и конструкцију исте. Услед чега, продужена хипотеза ће гласити – присуство иконе значи одрицање доказа, и обратно.

Трећи ниво хипотетичког оквира у истраживању се тиче последица горе наведеног проблема и гласи: дотична проблемска ситуација резултује заснивањем културе доказа, на западу, помоћу нормирања језика као тоталне екфразе, способне да опише космос и Бога, док се у Византији таква екфратичка способност одриче, при чему провучена учења овдје у Византији граде специјалну нишу којом се бавила византијска философија *in strictu senso* – то су питања о вјечности свијета.

Сем ова три спрата хипотетичког оквира, постоји цио низ споредних и помоћних хипотеза које ће требати доказати у процесу израде рада, као на пример:

- Епистемологија „хабитуса“ повезана је, у најтешњој линији, са вербалним модалитетима које узима филозофска епистема једне ере.
- Епистемологија једне ере може да се доведе у везу са тоталним чином стваралаштва, на пример архитектуром;
- Готска катедрала је повезана са схоластичким методом;
- Византијска архитектура се доводи у везу са апофатским умовањем Византије, итд.

2.4. Материјал и методологија рада

Основа тематско-проблемском оквира предложено рада су материјали из историје средњовјековне мисли. Истраживање ће користити мјешавину аналитичког и синтетичког метода, у зависности од тога какво мјесто у додсадашњој литератури заузима одређен проблем. Сви проблеми који се истражују у раду, или који се дотичу, поредани су хијерархијски, те ће се и методе наизмјенично мијењати. У општем обрасцу, то значи:

Општи методолошки оквир

- Грађа којом се располаже је обимна и разноврсна. Она мора прво да се сведе генерализацијом и класификацијом материјала на двије подручне области које ће да се иситују (методом класификације и редукције).
- Затим слиједи дио, у којем се анализује окупљени и препознати материјал, методом анализе. У овом дијелу користимо и синтетички метод спајања до тад раздвојених проблема, (методом синтезе).
- Такође се користи метод реконструкције и компарације, ради успостављања шаблона на материји на којој то до сад није опробано, због чега нам је потребна

дијакхронијска реконструкција.

Материјал којим кандидат располаже је завидан списак релевантне литературе, која се састоји од књига-материјала који спадају у **изворе**, књига стручних приказа, монографија и чланака – из неколико области: историје, историје филозофије, средњовековне историје, патристике, историје естетике, реторике, архитектуре, теологије, итд. Сва литература кандидата, која у **суженом** облику броји око **170** релевантних јединица, **разврстана је на 7 језика**: српски, енглески, руски, немачки, новогрчки, старогрчки, латински. Наглашавамо да је то сужени списак литературе, предвиђен само за нацртну пријаву и конспект рада, док предвиђена дисертација треба да броји много проширенији списак.

ПРЕДВИЂЕНА ЛИТЕРАТУРА ЗА ИЗРАДУ ПРЕДЛОЖЕНЕ ДОКТОРСKE ТЕЗЕ И ЛИТЕРАТУРА КОРИШТЕНА ПРИЛИКОМ ФОРМУЛАЦИЈЕ ТЕМЕ

9. Adams, M. M., "Is the Existence of God a 'Hard' Fact", *Philosophical Review* 76, 1967
10. Akvinski, T., "O vječnosti svijeta/De aeternitate mundi" (hrv.-lat.), u: Akvinski T.,
11. Anđelković, M., *Kreativni entimem*, Filozofski fakultet u Beogradu, Beograd 2009
12. Aquinas, T., *De Veritate*, <http://dhspriority.org/thomas/QDdeVer.htm> /29. 09. 2010
13. Aristotel, *Organon*, Kultura, Beograd 1970
14. Arsenijević, M., *Vreme i vremena*, Dereta, Beograd 2003.
15. Augustine, A., *Confessions*, Oxford University Press, Oxford 1991.
16. Augustine, A., *Contra Academicos*, The Newman Press, Westminster, Maryland 1950,
17. Augustine, A., *De Trinitate*, <http://www.newadvent.org/fathers/1301.htm> /04. 11. 2010 /.
18. Augustine, A., *On the Free Choise of the Will*, in: *On the Free Choise of the Will, On*
19. Thomas Aquinas, *Summa Theologiae*, Aquinas Institute, 2012.
20. Boetije, *Utjeha filozofije*, Oktoih, Podgorica 1999.
21. Bogdanovski, M., *Skepticizam i religiozna verovanja*, doktorska disertacija, Filozofski
22. Craig, L. W., "Design and the Anthropic Fine-Tuning of the Universe", in: *God and Contemporary Issues*, ed. Copan, P./Meister, Ch., Blackwell, Oxford 2009.
23. Craig, L. W., "The Cosmological Argument", in: *Philosophy of Religion: Classic and*
24. Craig, L. W. , "The Cosmological Argument", in: *The Rationality of Theism* , ed. Copan, P./Moser, K. P., Routledge, London 2003.
25. Craig, L. W., "Timelessness and Omnitemporality", *Philosophia Christi*, Ser. 2, Vol. 2, 2000.
26. Craig, L. W., "Was Thomas Aquinas a B-Theorist of Time?", *The New Scholasticism* 59, 1985.
27. Craig, L. W, *The Kalam Cosmological Argument*, The Macmillan Press, London 1979.
28. Damaskin, J., *Tačno izloženje pravoslavne vere*, Društvo filozofa i sociologa Crne Gore,
29. Davis, T. S., "The Cosmological Argument and the Epistemic Status of Belief in

- God", *Philosophia Christi* 1 (n. s.), 1999.
30. Dansi, Dž., *Uvod u savremenu epistemologiju*, Plato, Beograd 2006. Davies, B., *Uvod u filozofiju, religije*, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb 1998.
31. Descartes, R., *Descartes Philosophical Letters*, Clarendon Press, Oxford, 1970.
32. Dokins, Č., *Zabluda o Bogu*, Heliks, Smederevo 2007.
33. Đurić, D., "Aristotel: nužnost, kontingentnost, sloboda", *Theoria* 51, 2008.
34. Evans, C. S., *Philosophy of Religion: Thinking about Faith*, InterVesity Press, Downers Grove, 1985.
35. Лудвиг Фојербах, *Предавања о суштини религије*, БИГЗ, Београд, 1974.
36. Hjum, D., *Dijalozi o prirodnoj religiji*, Matica Srpska, N. Sad 1994.
37. Hjum, D., *Rasprava o ljudskoj prirodi*, "Veselin Masleša", Sarajevo 1983.
38. Hume, D., *Istraživanja o ljudskom razumu*, Naprijed, Zagreb 1988. James, W., *Raznolikosti, religioznog iskustva*, Naprijed, Zagreb 1990.
39. Jokić, A., "Ontološki status vremenskih svojstava", *Filozofske studije* 30, 2009.
40. Kant, I., *Kritik der praktischen Vernunft*, in: Kant, I., *Werkausgabe* Bd. VII, Suhrkamp,
41. Kant, I., *Der einzig mögliche Beweisgrund zu einer Demonstration des Dasseyns Gottes*
42. Kenny, A., *The God of the Philosophers*, Clarendon Press, Oxford 1979.
43. Имануел Кант, *Критика чистог ума*, Дерета, 2012.
44. Kierkegaard, S., *Philosophical Fragments*, Princeton University Press, Princeton 1985.
45. Kierkegaard, S., *Practice in Christianity*, Princeton University Press, Princeton 1991.
46. Kierkegaard, S. *The Book on Adler*, Princeton University Press, Princeton 1998.
47. Kvajn, O. V., "Egzistencija i kvantifikacija", u: Kvajn, O. V., *Ontološka relativnost i drugi filozofski eseji*, prir. i predg. Lazović, Ž., Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, S. Karlovci/N. Sad 2007.
48. Lajbnić, V. G., *Teodikeja*, Plato, Beograd 1993.
49. Lazović, Ž., *O prirodi epistemičkog opravdanja*, FDS, Beograd 1994.
50. Leibniz, G. W., *Philosophical Papers and Letters*, Reidel, Dordrecht 1970.
51. Leibniz, W. G., "The Monadology", in: Leibniz, W. G., *Philosophical Papers and Philosophical Papers and Letters*, Reidel, Dordrecht 1970.
52. Leibniz, "The Principles of Nature and of Grace, Based on Reason", in: Leibniz, W. G., *Philosophical Papers and Letters*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 1989.
53. Leibniz, G. W., "Critical Thoughts on the General Part of the Principles of Descartes", in: Leibniz, G. W., *Philosophical Papers and Letters*, Reidel,

Dordrecht 1970.

54. Leibniz, G. W., "Two Notations for Discussion with Spinoza (1776)", in: Leibniz, G. W., *Philosophical Papers and Letters*, Reidel, Dordrecht 1970. *Letters*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 1989.
55. Lajbnić, V. G., *Teodikeja*, Plato, Beograd 1993.
56. Lazović, Ž., *O prirodni epistemičkom opravdanju*, FDS, Beograd 1994.
57. Maimonides, M., *The Guide for the Perplexed*, E. P. Dutton & Company, New York
58. Phillips, D. Z., *Faith and Philosophical Enquiry*, Routledge & Kegan Paul, London 1970
59. Phillips, D. Z., *Religion without Explanation*, Basil Blackwell, Oxford 1976.
60. Plantinga, A., *God, Freedom, and Evil*, Eerdmans, Grand Rapids MI 1977.
61. Plantinga, A., *Warranted Christian Belief*, Oxford University Press, New York 2000.
62. Plantinga, A., *The Nature of Necessity*, Oxford University Press, Oxford 1974.
63. Platon, *Fileb i Teetet*, Naprijed, Zagreb 1979.
64. Prior, A., "Thank Goodness that's Over", *Philosophy* Jan. 1959.
65. Paskal, B., *Misli*, BIGZ, Beograd 1980.
66. Plotin, *Eneade*, "Književne novine", Beograd 1984.
67. Vitgenštajn, L., *Predavanja i razgovori o estetici, psihologiji i religioznom verovanju*,
68. Wittgenstein, L., "Remarks on Fraser's *Golden Bough*", in: Wittgenstein, L., *Philosophical Occasions, 1912-1951*, ed. Klagge, J. and Nordmann, A, Hackett Publishing Company, Indianapolis/Cambridge 1993.
69. Wittgenstein, L., *Culture and Value*, ed. von Wright, H. G., Blackwell, Oxford 1977.
70. Вико, Ђанбатиста, *Начела нове знаности*, Загреб, 1982.
71. Martin Grabmann, *Mittelalterliches Geistesleben*, Band I-III, Max Hueber, Verlag Munich, 1926.
72. Атанасије Јевтић, *Патрологија*, Београд, 2004.
73. Тома Аквински, *Сума против погана*, I-II, Загреб, 1993.
74. Бахтин, М, *Ставаралаштво Франсоа Раблеа и народна култура средњег века ренесансе*, Београд, 1978.
75. Dvornik, Francis, *Early Christian and Byzantine Political Philosophy*, Washington, 1966.
76. Dvornik, Francis, *Photian Schism*, Harvard University Press, 1952.
77. Etienne Gilson, *Les Metamorphoses de la Cite de Dieu*, Vrin, 2005.
78. 2. Pierre Riche, *Education et Culture: Dans l' Occident barbare VI – VIII siècle*, Paris, 2005.
79. Н - X. Arquilliere, *L'Augustinisme Politique: Essai Sur la Formation des Theories Politique du Moyen Age*, Vrin, 2006.

80. Henri Irenee Marrou, *Saint Augustine et son influence dans l'histoire*, Paris, 2008.
81. Cyriaque Lamryllos, *La mystification fatale*, L' Age D'Homme, Paris, 1987.
82. Alain de Libera, *Les Question des Universelle dans le Medieval Philosophie*, Points, 2014.
83. I. Marrou, *Les Temps et L' Eternite*, Paris, 1964.
84. Karlheinz Deschner, *Kriminalgeschichte des Christentums*, Banden 5, 6, 7, Rowohlt Taschenbuch Verlag, 2008.
85. Werner Alert, *Der Kampf um das Christentum: Seit Schleiermacher und Hegel*, Munchen, 1921.
86. Wolfgang Braunfels, *Karl der Grosse: Das Geistige Leben*, Dusseldorf, 1965.
87. Wolfgang Braunfels, *Karl der Grosse: Persoenlichkeit und Geschichte*, Dusseldorf, 1965.
88. Ernst Troeltsch, *Augustin, die christliche Antike und das Mittelalter*, Munich, 1915.
89. Joseph Ratzinger, *Volk und Haus Gottes in Augustins Lehre von der Kirche*, Munich, 1954.
90. , Gotthard, *Das Praedestinationsproblem in der Theologie Augustins*, Lund, 1956.
91. Alfred Schindler, *Wort und Analogie in Augustins Trinitaetslehre*, Tubingen, 1965
92. K. S. Lattourette, *Three Centuries of Advance*, Yale, 1939.
93. Norman Cantor, *Inventing the Middle Ages*, New York, 1991.
94. Richard Hough, *Photius and Carolingians*, Fordham University, 1978.
95. Ernst Kantorowitz, *King's Two Bodies: A Study in Medieval Political Theology*, Princeton, 1957.
96. Jean Delumeau, *Sin and Fear: The Emergence of Western Guilt Culture 13th-18th Centuries*, New York, 1990.
97. Karl Loewith, *Meaning in History*, Chicago, 1949.
98. Walter Ulmann, *A Short History of the Papacy in the Middle Ages*, London, 2002.
99. Michael Hanby, *Augustine and Modernity*, London, 2003.
100. John von Heyking, *Augustine and Politics as Longing in the World*, Columbia, 2001.
101. Philip Cary, *Augustine's Invention of the Inner Self*, Oxford, 2000.
102. G. L. Keyes, *Christian Faith and the Interpretation oh History: A Study of St. Augustine's Philosophy oh History*, Lincoln, 1966.
103. Robert J. S. O'Connell, *Imagination and Metaphysics in St. Augustine*,

- Millwaukee, 1986.
104. Christopher Dawson, *Religion and the Modern State*, London, 1995.
 105. Gerald Bonner, *Augustine and His Critics*, London, 2000.
 106. Dorothy F. Donnelly, *The City of God: A Collection of Critical Essays*, Peter Lang, 1995.
 107. O' Daly, *Augustine 'City of God: A Reader's Guide*, Oxford, 1999.
 108. R. J. O' Connell, *Soundings in St. Augustine's Imagination*, New York, 1994.
 109. Sherard, Philip, *The Eclipse of Man and Nature: An Enquiry into the Origins and Consequences of Modern Science*, Lindisferne Press, 1987.
 110. _____, *Human Image: World Image: The Death and Resurrection of Sacred Cosmology*, Limni, Evia, Greece, 1991.
 111. _____, *Christianity and Eros: Essays on the Theme of Sexual Love*, Limni, Evia, Greece, 1971.
 112. J. J Norwich, *Byzantium: The Early Years*, Knopf, 1996.
 113. K. F. Morrison, *I am You: Empathy in Western Theology, Literature and Art*, Princeton, 2016.
 114. K. F. Morrison, *History as Visual Art: Renaissance of Twelfth Century*, Princeton, 2016.
 115. K. F. Morrison, *Mimetic Tradition in Reformation of West*, Princeton, 2016.
 116. K. F. Morrison, *Tradition and Authority in West*, Princeton, 1969.
 117. J. Norwich, *Byzantium: The fall and decline*, Knopf, 1995.
 118. H. Fichtenau, *The Carolingian Empire: Tha Age of Charlemagne*, New York, 1957.
 119. D. S. White, *Patriarch Photios of Constantinople*, Holly Cross Orthodox Press, Brookline, Massachusetts, 1981.
 120. David Knowles, *Saints and Scholars: Twenty-five Medieval Portraits*, Cambridge, 1963.
 121. Christopher Dawson, *The Making of the Europe: An Introduction to a History of European Unity*, New York, 1932.
 122. Norman Cantor, *Perspectives on the European Past: Conversation with Historians*, vol. I, II, London, 1971.
 123. Henry Maguire, *The Icons of Their Bodies*, Princeton, 2000.
 124. Henry Maguire, *Nectar and Illusion: Nature in Byzantine Art and*

Literature, Oxford University Press, 2012.

125. Henry Maguire, *Art and Eloquence in Byzantium*, Princeton, 1982.
126. Henry Maguire, *Byzantine Garden Culture*, Dumbarton Oaks Research Library, 2002.
127. Георгије Острогорски, *Историја Византије*, Београд, 1969.
128. Георгије Острогорски, *О веровањима и схватањима Византинца*, Београд, 1969.
129. Ernst Kitzinger, "The cult of images in the age before iconoclasm", у *Dumbarton Oaks Papers*, vol. 8 (1954), стр. 83-150.
130. G. R. Evans, *Philosophy and Theology in the Middle Ages*, Routledge, 1993.
131. Alain Besancon, *The Forbidden Image: Intellectual History of Iconoclasm*, University of Chicago Press, 2009.
132. Thomas F.X. Noble, *Images, Iconoclasm and Carolingians*, University of Pennsylvania Press, 2013.
133. Leslie Brubaker, *Byzantium in the Iconoclast Era c. 680-850: A History*, Cambridge University Press, 2015.
134. Leslie Brubaker, *Inventing Byzantine Iconoclasm*, Bristol Classical Press, 2012.
135. Celia Chazelle, *The Crucified God in Carolingian Era: Theology and Art of Christ's Passion*, Cambridge University Press, 2007.
136. Anthony Kaldellis, *Hellenism in Byzantium: Transformations of Greek Identity and the Reception of the Classical Tradition*, Cambridge University Press, 2011.
137. Anthony Kaldellis, *The Byzantine Republic: People and Power in New Rome*, Harvard University Press, 2015.
138. Andrei Piotrowski, *An Architecture of Thought*, University of Minnesota Press, 2011.
139. Maria G. Parani, *Reconstructing the Reality of Images*, Brill University Press, 2003.
140. John Deely, *The Four Ages of Understanding: The First Post-Modern Survey of Philosophy From Ancient Times to the Turn of Twenty-First Times*, University of Toronto Press, 2001.
141. John Deely, *Four Ages of Understanding*, University of Toronto, 2001.
142. Robin Cormack, *Writing in Gold*, Oxford University Press, 1985.
143. Murray Krieger, *Ekphrasis: The Illusion of Natural Sign*, John Hopkins

143. Maria G. Parani, *Reconstructing the Reality of Images*, Brill University Press, 2003.
144. John Deely, *The Four Ages of Understanding: The First Post-Modern Survey of Philosophy From Ancient Times to the Turn of Twenty-First Times*, University of Toronto Press, 2001.
145. John Deely, *Four Ages of Understanding*, University of Toronto, 2001.
146. Robin Cormack, *Writing in Gold*, Oxford University Press, 1985.
147. Murray Krieger, *Ekphrasis: The Illusion of Natural Sign*, John Hopkins University Press, 1992.
148. Pierre Riche, *The Carolingians: A Family Who Forged Europe*, University of Pennsylvania Press, 1993.
149. Pierre Riche, *Daily Life in the World of Charlemagne*, University of Pennsylvania Press, 1988.
150. Dom David Knowles, *Evolution of Medieval Thought*, Longman Group Kingdom, 1989.
151. Etienne Gilson, *Being and Some Philosophers*, Pontifical Institute of Medieval Studies, 1952.
152. Etienne Gilson, *Thomist Realism and the Critique of Knowledge*, Ignatius Press, 2012.
153. Григорије Палама, *Полемичка слова (4-7)*, Нови Сад, 2014.
154. Григорије Палама, *Полемичка слова (1-3)*, Нови Сад, 2014.
155. Григорије Палама, *Стиси из сужањства, Слова против Григораса*, Нови Сад, 2014.
156. Григорије Палама, *Слова у одбрану светих исихаста*, Нови Сад, 2014.
157. Григорије Палама, *Догматске и вероисповедне расправе*, Нови Сад, 2014.
158. Григорије Палама, *Посланице*, Нови Сад, 2014.
159. Marie-Jose Mondzain, *Les Commerce des Regards*, Seuil, 2009.
160. Јован Мајендорф, *Византијска теологија*, Београд, 2001.
161. Успенски, *Семиотика иконе*, Београд, 2009.
162. Catherine Pickstock, *After Writing: Liturgical Consummation of Philosophy*, Cambridge, 1996.
163. Jacques Derrida, *Of Grammatology*, John Hopkins University, 2016.
164. Јован Дамаскин, *Источник знања*, Јасен, 2006.

165. Максим Исповедник, *Живот, Избор и Дела*, Врњци-Трeбиње-Лос Анђелес, 2012.
166. Ann Freeman, "Carolingian Orthodoxy and the fate of Libri Carolini",
167. Ann Freeman, "Theodulf of Orleans and the Libri Carolini", *Speculum*, Vol. 32, No. 4 (Oct., 1957), pp. 663-705.
168. Ann Freeman, "Further Studies in the Libri Carolini: I. Palaeographical Problems in Vaticanus Latinus 7207, II. "Patristic Exegesis, Mozarabic Antiphons, and the Vetus Latina", *Speculum*, Vol. 40, No. 2 (Apr., 1965), pp. 203-289.
169. Ann Freeman, "Further Studies in the Libri Carolini III. The Marginal Notes in Vaticanus Latinus 7207", *Speculum*, Vol. 46, No. 4 (Oct., 1971), pp. 597-612.
170. Gerhard, B. Ladner, "The Concept of the image in the Greek Fathers and Byzantine iconoclastic controversy" у *Dumbarton Oaks Papers*, vol. 7 (1953), стр. 1-34.
171. Katerina Ierodiakonou ed., *Byzantine Philosophy and Its Ancient Sources*, Clarendon Press Oxford, 2002.
172. Norman Kretzmann, Anthony Kenny, Jan Pinborg, ed., *The Cambridge History of the Late Medieval Philosophy*, Cambridge University Press, 1982.
173. Michele Trizio, "Byzantine philosophy as a contemporary historiographical project" у *Recherches de Theologie et Philosophie Medievales*, 74 (1), 247-294.
174. Фотије Цариградски, *Библиотека*, том 1, *Кодекси 1-64*, Београд, 2016.
175. Edward Luttwak, *The Grand Strategy of the Byzantine Empire*, Harvard, 2009.
176. Philip Sherrard, *The Greek East and the Latin West*, Denise Harvey, 1995.

2. Посебан методолошки оквир

Посебан и најважнији метод који користимо, једном кад смо сортирали, временско и проблемски, материјале и проблеме који се испитује је свакако метод **компарације**, и метод анализе тропа (стилске фигуре) екфразе. У самом темељу овај рад је компаративан пошто сучељава двије тематске области које у овом смислу нису довољно повезиване. Он се бави оним структуралним феноменима византијске мисли, који могу да се проблемски јукстапозиционирају са одговарајућим елементима схоластичке мисли. Једном кад се упостави битан контакт, он се подређује анализи тропа екфразе, под којом се претпоставља у раду сама природа вербално-философског доказа постојања Бога.

2.5. Научни допринос истраживања

У приказу потенцијалног **научног доприноса истраживања** које предлаже кандидат, потребно је вратити се још једном на ставку **2.1.** где смо изнели значај истраживања које се предлаже овом дисертацијом. Као што је већ речено, кандидат је компаративистичким синтетисањем обилног материјала створио теоретску нишу која сретно настоји да заобиђе инертивну неодређеност од које пати стандардна историографија дисциплине. То је први и значајан аспект – оригиналност. Можда делује уобичајено третирати наизглед уобличену област филозофских доказа постојања Бога средњег века. Подсетићемо се, стога, само једног битног феномена. Управо је – и кандидат није пропустио да нагласи ту чињеницу, *филозофија религије, у призми спорова између евидентионизма и атеизма – вероватно најактуелнија филозофска проблематика данашњице*. У претераној везаности филозофске литературе ове области са научном мишљу данашњице међутим управо се крије клопка – која, ако се предузме једна таква методологија – пресеца могућност хипостазитања континуитета медијевистике са модерном филозофском мишљу. То је проблем који је, како смо рекли, са западну филозофску традицију, решио својим делом Етјен Жилсон, повезујући Декарта на суштински начин са наслеђеним нерешеним противуречностима из позне схоластике. Кад је дивергенција византијске мисли, са њеним нерешивим хабитусом, који се де јуре опирао рационалном протоколисању, у питању, можемо рећи да то до данас није ни покушано. Кандидат стога на себе предузима тежак задатак да реши управо следеће питање: ако се чувени спор Дериде-Фуко, око инструментализације Платоновог учења у нормирању метафизике присуства, може свести, као што је заиста сведен, на Хајдегеровом трагу, на питања језика; и ако се, како кандидат претпоставља, проблеми доказивања Бога, могу повезати са инструменталним филозофирањем о протолингвистичким протоколима; **онда, ако кандидат успије да докаже своју хипотезу, можемо да се надамо да ће се разрешити један од знатнијих проблема западне филозофије.** Из кандидатовог елабората, а и из његовог досадашњег академског напора у тој сфери, произилази да постоји могућност да се овом дисертацијом споје до сада растављене области, филозофске аксиологије и филозофске семиотике. Оно што недостаје филозофској области западног средњовековља, у аспекту доказа Божијег постојања и опште филозофије религије, кандидат планира да надопуни византијским наслеђем. То значи да кандидат планира да сваку половину средњовековног духовног простора користи *као огледало за оног другог*. Звучи невероватно, али то до сада није остварено, са очекиваним последицама. Није покушано јер је управо семантичка спрегнутост и софистицираност сваког понаособ средњовековног наслеђа послужила као зид предрасуде, који је спречио истински дијалог између проблемских

слојева истока и запада.

На основу целог понуђеног материјала, хипотеза, и концепта рада, усуђујемо се дати процену да кандидат има способност да докаже једну овакву разгранату хипотезу.

3. ОЦЈЕНА И ПРИЈЕДЛОГ

На основу приложеног материјала мр. Олега Солдата, изнесеног у пријави теме *Докази постојања Бога у средњовековној философији религије* и оцјени подобности предложене теме и кандидата Комисија јединствено закључује следеће: да мр Олег Солдат испуњава све потребне и законске услове за пријаву докторске дисертације. Позитивна оцена о подобности кандидата Комисија доноси и на основу чињеница из професионалног живота кандидата, будући да се он у континуитету од основног студија у Београду, преко магистарског студија у Бањој Луци, као и преко латералних студија и усавршавања у Јерусалиму и Будимпешти, неизоставно бавио религијским, религиолошким, филозофско религиозним, питањима, а нарочито средњим веком, због чега је меродаван да уради рад на предложеној тему.

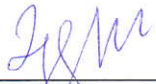
На основу претходне оцјене подобности кандидата мр Олега Солдата и његовог предлога теме докторске дисертације,

Комисија предлаже

Наставно-научном вијећу Филозофског факултета и Сенату Универзитета у Бањој Луци да прихвати овај извјештај и одобри пријаву докторске дисертације „Докази постојања Бога у средњовековној философији религије“ мр Олега Солдата, јер кандидат и тема испуњавају све законске и научне услове потребне услове.

ПОТПИС ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

Бања Лука, 12.12.2016. године

1.
Проф. др Драго Ђурић
редовни професор у Београду, ужа
научна области *Филозофија религије* –
предсједник;

2.
Проф. др Миодраг Живановић,
Редовни професор у Бањој Луци, ужа
научна област, *Онтологија* – члан;

3.
Проф. др Зоран Арсовић,
редовни професор у Бањој Луци, ужа
научна област *Историја филозофије* –
члан.